

Labi . . .

(Karugtong ng nasa pahina 8)

wan. . . . Nakita niyang ang Buwan ay higit na maganda sa gitna ng ilog—ang pinilakang tilamsik nito'y binasag manding kristal sa gagalaw-galaw na tubig. At samantalang pinagmamalas niya ang Buwan sa tubig ay muli niyang naalaala an gtanging kagandahan sa kanyang buhay—ang bahaging yaon ng dalawang matatanda sa ibayo ng dagat, ng puting paaralan, ni Ido at ng buhangin sa baybayin. Ang Buwan ito'y nunung-hay rin sa dalawang matatanda, ang kanyang naisip. Sa malayong Misamis. At marahil. . . marahil sila ma'y nakatitig din sa liwanag na iyon sa mga sandaling ito, at nagtatanong sa kanyang kinarononan. Ang liwanag na iyo'y tumatanglaw rin sa labi ng puting alapaap at sa buhangin ng baybay-dagat. Nguni't si. . . Ido?

Sa kanyang mata'y kumislap ang ilaw ng bagong pag-asa. Dito sa lunsod, iwan niya ang maiitim na anino ng mga guho, nguni't hindi ang mabining liwanag ng Buwan. Iyon ay dadalhin niya sa Misamis, ang karilagang iyon na nakapagpapaalala ng tanging kagandahan sa kanyang buhay. Kung gabi, titingala lamang siya at doo'y muli niyang makikita ang kaliwanagang ito. Doon sa sinapupunan ng lupang sinilangan, mapagpalang katulad ng sa isang ina, lilimutin niya ang mga alalang iniwan ng digmaan, ang mga sugat at kirot niyon, ang mga guho't kapangitan niyon. Iwan niya sa lunsod ang lahat ng labi at ang mga alaala nito.

At kung siya'y makalimot na, marahil, mula sa karurukan, ang alaala ni Ido ay mananaog at siya'y paghahanapin sa pook ng tipanan. At, marahil din, doon ay matatagpuan niya ang isang bagong kahulugan ng Buhay.

◀◀

Ang Tala . . .

(Karugtong ng nasa pahina 11)

yon ang kaniyang mga layunin, ay hindi pa rin madalum at ni Kanor ang pagkabalang ng pasiya ni Didang. Kung sa bagay ay naiisip ni Kanor na habang tumatagal ay lalong mabuti sa kaniyang layunin, sapagka't nangangahulugang pinag-aaralan pa at ang pasiya ay malamang na mabuti para sa kaniya. Kung talaga bang walang kagustu-gusto si Didang sa kaniya ay maluwa't na sanang tinugon siya ng hindi.

(TATAPUSIN)

IBONG

~~~~~ WALANG ~~~~~

PUGAD

Tulambuhay ni *Iñigo Ed. Regalado*

IV

*Takip-silim noon; pauwi si Senday,
may sunong na batya, galing sa bantilan,
siya'y nag-isa, lakad ay marahang
tila sinasadya at may hinihintay.*

*Nasisyahán wari ang ating dalaga't
habang lumalakad ay umaawit pa,
ang lahat ng bagay ay di alumana't
ang nasa gunita'y tamis ng pagsinta.*

*Hindi nga nalao't ang binatang giliw
humihingal halos sa kanyang pagdating.
—“Ano't ngayon ka lang, saán ka nanggaling?”—
ang tanong ni Senday na may-halong lambing.*

*—“Ako'y naantala sa mga talampas”—
sagot ng binata na may-sukling sulyap,
—“kaya't ang nangyari sa aking paglakad
parang hinakabol ang takbo ng oras.”*

*Pagkawika nito'y kinuha ni Senon
ang isang balutang nasa batyang sunong
at ang sinabi pa:—“Ako ay katulong
ng mamahalin ko sa habang panahon.”*

*Lalo nang humina ang lakad ni Senday
at tila ayaw pang dumating ng bahay
katulad ay lupang sa pagiging tigang
ay halos sakmalin ang patak ng ulan.*

*Talagang ang pusong taos sa pag-ibig
hindi nabubusog sa sandaling titig;
kaya lang masyahán ang tapát na dibdib
ay kung nasa piling ang laman ng isip.*

*Ang bawa't bitiwang mga pangungusap
ng dalawang gapos ng suyuang tapat
ay parang talulot ng isang bulaklak
na may-bango kahi't sa lupa'y malaglag.*

*Sa lagay na yao'y jdaming kakilala
ang nadaraanang hindi alumana!
kahi't umeehem ang isa at isa
lingunin ma'y ayaw namán ng dalawá.*

*Nangingiti lamang sila ng palihim
kahi't anong lakas ng mga pagtikkim;
paanong di gayo'y lambing ng paggiliw
ang sumasapupo sa puso't damdamin.*

*Minsan pang binuhol ng mutyang si Senday
ang tali ng sumpá na sadyang matibay:
—“Sa ngalan ng aking inang minamahal,
ang puso ko'y iyo hanggang kamatayan.”*

(Nasa pahina 20 ang karugtong)

Barung-Barong . . .

(Karugtong ng nasa pahina 7)

wan ng kanyang bahay na sa loob ng maraming taon ay siyang mapayapang tanggulan nila sa kalikasan. Sa sandaling ito'y naramdaman niya ang hapdi ng gunita. Sapagka't kasamang tinangay ng usok sa mataas na kalawakan ang lahat ng iningatan niyang magandang alalahanin ng tahanang yaon. Ang katiyakan sa pagkabi-go ay hindi na malilinlang ng magandang pag-asa. Ganap na ang katotohanang naglaho sa gusaling yaon ang katuparan ng isang pangarap. Tunay na hindi na manunumbalik ang mga alaala roon, ang lakas ng diwang namugad at nagbinhi ng isang kaligayahan sa bawa't bahagi ng magandang tahanan nila.

Si Fidel ay tinawag ng kanyang mga anak sa loob ng barung-barong. Sa dating hapag na ang isang panig ay ginalusan ng tingga ang kanyang mga hinlog ay magkakaharap na kumakain.

—Ang tinapay at kending ito ay ipinamudmod sa mga tao —masayang sabi ni Mercedes at idinugtong —paano ngayon ang ating bahay, nasira?

—Huwag ninyong asahan ang pagbabalik ng kahapon —nasabi sa sarili ni Fidel habang siya'y kumakain. Tiningnan ang kanyang bunso at ang bulong pa —bagong diwa, bagong simulain at bagong sigla ang kailangan ngayon ng bayan. . .

—Magsimula tayo sa barung-barong na ito, —ang siyang narinig ng kanyang mga anak.

WAKAS

◀◀

SA AMING MGA KATULONG AT MAMBABASA

Buong galang na ipinagbibigay-alam namin sa lahat ng katulong na ang paglaiathala sa mga akdang aming tinatanggap ay pinag-uuna-una lamang muna sa ngayon dahil sa kakulangan ng pitak. Ipinagbibigay-alam din namin na kami'y di nagsasauli ng orihinal lumabas man o hindi ang alinmang akda.

Ang susunod na bilang nitong ILANG-ILANG ay magiging pangkaraniwan palibhasa'y mapapatag na ika-10 taon ng pagkakatag ating Malasariling Pamahalaan. Di-pangkaraniwang mga babasahin din ang tataglayin ng bilang ra iyan at isa na'y ang “March of Death” na ikinasawi ng marami nating kapa'd na naitaban sa Bataan.

Ang Papel . . .

(Karugtong ng nasa pahina 17)

pagbabayad-pinsala o pagtubos sa mga salaping iyan, ay lalo nang magkakabuhul-buhol at lalong paghihirapang kalagin.

Kung ngayong walang inabutan sa pagsuko ng Hapon at sa pagkabawi ng Pilipinas kundi ang pananalapang púlos na *papel-de-hapon* lamang, ay naritong walang kaanu-ano mang pag-asa ang mga pilipino sa paano mang paraan at gaano mang halaga ng pagkatubos at pagbabayad-pinsala ng Hapon, di kaya lalo na kung napahalo pa, o nahalili pa sa mga "military notes" na iyan ang mga "papel" ng Central Bank at ang ngalan ng isang "Republikang" di-kinikilala, ni maaaring pakitunguhan?

TATLONG taong singkad na napadikit sa kabuhayan ng bayang pilipino ang mga *papel-de-hapong* iyan. Nakalu-kalug-dan muna ng marami, nang mga unang buwan, dahil sa, mga amoy-baraha man, ay panay na mga bagong-limbag naman, may-kagandahan din ang mga guhit at kulay, at saka kasinghalaga rin ng mga dating salaping-papel na pinagdatnan dito.

Nang nanlalapot na't nagugutay sa kamay ang mga iisahing pera, unti-unti itong kinasuklaman sa paghipo at kinayamutan sa pagbilang. Sa halip na makapagpag-an sa mga suklían, ay nakapagpabagal pang lalo sa mga pagbabayaran. Dumating ang araw na ang mga peperahin ay ayaw nang tanggapin sa mga bilihan. Nawalan na sa mga tindahan ng mabibili ng isa, dalawa hanggang apat na pera o sentimos. Ang naging pinakamababang bilihín ay limang sentimos na; kaya ang mga "papel" na ito naman ang gumawa. Walang anu-ano'y lumipas ang panahon ng lilimahing pera, at nahalinhan ng "papel" ding sasampung sentimos. Nagkahalaga na nito ang lalong pinakahamak na bagay na mabibili sa mga tindahan. Hanggang nang malaon ay natabi nang lahat ang maliliit na halaga, at ang naging pinakapera" lamang ay ang "papel" na pipisuhin. Sa-rarating pa ang panahong ayaw nang tanggapin sa mga pamilihan ang mga pipisuhin, kahit na mga bagung-bago, at di-nanlilimahid ni nakaririmirim hipuin na siyang karamihan. Naging limang piso naman ang halaga ng pinakamababang bilihín. At namihikan na nang na-

mihikan ang mga nagtitinda at nagpapaupa sa pagtanggap ng mga lukot, marurumi at maliliit na halaga.

Halimbawa sa isang tawirang bangka, na dating sumisingil ng isa o dalawang pera isang-taolang-tawid, ay sumingil na nang hanggang dalawampung piso. Isang mananawid ang natanong na minsan ng sumusulat nito, kung sa gayong taas ng mga upahan sa pagtawid ay gaano sa maghapon ang inaabot ng kanyang kita. At ang naging sagot ay: "May araw po, anyang, hanggang tanghali lamang, kumikita ako ng mga limandaang piso". Nang mapainaku kami sa narinig, ang mananawid ay pangiting-maasim na tumugon pa: "Kulang pa po sa kagitnang bigas na inangit, isang niyog, ilang tali ng kangkong, isang guhit na tuyong-ayungin, upang makain naming mag-anak sa isang araw! . . .

Ang gayong hai-baitang na pagkahulog ng mga *papel-de-hapong* buhat sa kababa-babaang halagang hanggan sa pataas nang pataas, ay hindi natigil hanggang sa katapusang baitang, na ang lahat-lahat na'y lubusang mawalan ng halaga—nangaging "basang-papel" at nangatunaw! . . .

Ang lakus-lakos, bayung-bayong, milyun-milyong kinamal-kamala at tinama-tamasa ng mga natutong magsamantala sa panahong yaon, ay kung di nangatubuhan ng bagong panahong nanga-kaubaob ang ulo sa mga abo ng natupok, o sa mga sapal ng natunaw na mga buntong ng *papel-de-hapong*, ay kasalukuyan namang nangesailalim ng talampakan ng Higanting si CIC, at niyuyurakan nito upang iluwal ang lahat ng kanilang mga pinagkabundatan sa harap at karurukan ng mga angaw-angaw na mamamayang labi-laihan ng Gutom at tira-tirahan ng mga dinanas na pahirap ng pinagtamasahan nilang Tatlong Taon.

Ang kasaysayan ng *papel-de-hapong*, "micky mouse money", o "military notes", na ginamit sa Pilipinas ng Hukbong Imperyal ng Hapon, ay kinalalarawanan na rin ng naging kabuhayan ng bayang pilipino sa loob ng tatlong taong ipinanakop dito ng Hapon. Nag-simula sa kaunting buti; sumama nang sumama, hanggang naging kasama-samaan.

Gayunman, dahil sa walang ka-

Ang Digmaang . . .

(Karugtong ng nasa pahina 9)

dako, ang kuomintang ay tinutulongan naman ng Estados Unidos. Hanggang sa mga sandaling sinusulat namin ang lathalang ito ay wala pag malubhang nangyayari, maliban sa tutol na ipinadala ng sobyet laban sa pagpapa-gamit sa mga kuomintang ng mga amerikano ng kanilang mga saksyang-dagat. Dahil sa tutol na iyan ay sukat na nating magunita yaong matandang kasabihan na "kapag nag-itlug-itlog, ay magmamanuk-manok". Ang panganib

pangitang di may ganda, at walang kasamaang di may buti, kinaliwalawali namang pag-isipin, na kasabay ng pagkatunaw ng salaping *papel-de-hapong*, ang pagkatunaw sa Pilipinas din ng... may bola ng keso sa gitna na sagisag ng panlulupig, bangkiyaw sa mahihinang karatig-bayan, pamanay na pang-akit sa ibig madaya, watawat sa pamumuksa sa mga dilumalaban,—sa katagang sabi, ang bandila ng kasakiman at kabuhungan, ng Hapon.

LOPE K. SANTOS

Nobyembre, 1945.

Ibong Walang . . .

(Karugtong ng nasa pahina 19)

Pinagtibay namán ng ating binata ang kanyang pangakong banal at dakila; —"Sa ngalan ng Poong sa at'y lumikha, kung magtaksil ako'y lamunin ng lupa!"

Bago naghiwalay yaong magsing-ibig ang lalaki'y muling nangakong mahigpit, isang kayamanan ang kukuning pilot sa pusod ng dagat na hindi malirip.

Nagbalik si Senon sa mga talampas at ang mga mata'y napako sa dagat: —"¡Pari Florentino!"—ang wikang paanas at saka payapang sa Diyos tumawag.

(Abangan ang karugtong sa susunod na bilang.)

Pampaaralan . . .

(Karugtong ng naas pahina 16)

At silá ay naghintáy sa may hagdanan.

Hawak ni Adela ang bola, kayá ang ginamit niyá ay itó. Hawak ni Rosa ang maniká, kayá ang ginamit ni Adela ay iyán. Malayò kay Adela at kay Rosa ang balutan, kayá ang ginamit nilá ay iyón.

(Kapág ang bagay na itinuturò ay malapit sa nagsasalitá, ang ginágamit ay itó. Kapág ang bagay ay malapit sa kausap, ang ginágamit ay iyán. Kapág ang bagay ay malayò sa nag-úsap, ang ginágamit ay iyón.)